

A mediáció szabályozásának története

The History of Regulating Mediation

Németh Viktor

Dr. PhD, felelős szerkesztő, egyetemi oktató, szakfelelős
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar
viktor.nemeth@bm.gov.hu

Absztrakt

Cél: A konfliktus egyidős az emberiséggel. Ebből kifolyólag a konfliktusok megoldása érdekében tett törekvések is a kezdetektől velünk vannak. Különböző korokban és különböző kultúrákban más és más módon próbálták meg az egyének vagy az egyének csoportjai közötti konfliktusokat orvosolni. A követek küldése, a királyszék – mint választott döntőbíró intézménye –, vagy éppen a mediáció archaikus formája a „közbenjárás” több ezer éves historikus forrásokban is megtalálhatók. Ebben a tanulmányban a fókusz ezen folyamatok feltárására helyezük.

Módszertan: Az írásban az ókori görög világ konfliktuskezelési eszközeitől kezdve járjuk végig az alternatív vitarendezési módokat egészen a modern kori mediáció kialakulásáig, valamint a magyar EU jogharmonizációs rendelkezések bevezetéséig. Módszertanilag a korabeli források feldolgozását és összevetését alkalmaztuk.

Megállapítások: Mind a magyar, mind az európai kultúrákban több ezer éves hagyománya van a mediációs folyamatok valamely típusának. Sok helyen ez a mai napig érvényben van.

Értékek: Ez a cikk rávilágít arra, hogy a harmadik pártatlan fél bevonásával történő interperszonális vitarendezés archaikus emberi szükséglet. Szerepe megkerülhetetlen a mindennapi problémamegoldásban.

Kulcsszavak: mediáció történetisége, konfliktuskezelés, modern kori mediáció, problémamegoldás

Abstract

Aim: Conflict and conflict resolution are as old as humanity. At different ages, people try to remedy conflicts between individuals or groups in different ways. The sending of ambassadors or the court of the king's bench, as an institution of arbitration, or even the archaic form of mediation, can be found in thousands of years of historical sources. In this study, the focus is exploring the aforementioned processes.

Methodology: In this paper, we follow alternative dispute resolution methods from the ancient Greeks' conflict management tools to the development of modern mediation and the EU legal harmonization. Methodologically, we used the processing and comparison of contemporary sources.

Findings: In both Hungarian and European cultures, there is a tradition of a type of mediation process. In several European cultures, this can still be felt.

Value: This article highlights the fact that the third neutral party's presence in the interpersonal dispute resolution is an archaic human need. Its role is inevitable in everyday (alternative) dispute resolution.

Keywords: history of mediation, conflict management, facilitation, mediation

A mediáció történetisége

A mediáció szemléletként és problémamegoldó protokollként is jellemezhető (Németh, 2014). Az utóbbi a jog és a választott bíróság mellett a problémamegoldás és konfliktuskezelés következő lépcsőfokának tekinthető. A jog eszközeit, szabályait a speciális tudás és felkészültség birtokában lévő választott bíróság még jól felismerhetően magában hordozza. A mediáció mint protokoll azonban már jelentősen eltér tőle, olyannyira, hogy az ott hozott megállapodások ítéletbe foglalásakor annak megszületésének körülményeit a bíróság nem vizsgálja, csak tartalmának észszerűséget ellenőrzi.

Az emberek közötti megegyezésre, a viták megoldására, a problémák kiküszöbölésére való törekvés az emberiséggel egyidős. Különböző korokban és különböző kultúrákban más és más módon próbálták meg az egyének vagy az egyének csoportjai közötti különbségeket orvosolni. Azokban az esetekben, amikor a felek nem tudtak, de szándékukban állt megegyezni, bevontak egy harmadik felet, akinek a világlátását mindketten elfogadták. Azaz a harmadik fél bevonására került sor, aki vagy döntőbíróként vagy közvetítőként vagy mindkettőként jelent meg a problémamegoldás folyamatában.

Az ókori görög világban a szibüllák¹ közvetítették az istenek akaratát, véleményét egy-egy vitás kérdéssel kapcsolatban. A transzcendens kinyilatkoztatás megtestesítői voltak, így a döntésük megkérdőjelezhetetlen volt.

Később Arisztotelész a döntőbíróság intézményét az istenekénél emberségebb megoldásnak tartotta: „...a döntőbíró a méltányosságot tartja szem előtt, és ezért találták fel az arbitrátus eljárást, hogy a méltányosság érvényesülhessen...” (Dörömbözi, 1999). Seneca szintén a döntőbíró komplexebb látásmódját helyezi előtérben a törvényi alkalmazással szemben, mert abban benne foglaltatik az emberiség és könyörületesség.

Magyar viszonylatban a királyszék² döntőbírói intézménye, szintén a királyi bölcsesség, megértés, és a könyörületesség elveire épült. Az Árpád-házi királyok országjárásuk során lehetőséget biztosítottak a környék lakói számára peres ügyeik megoldásához, rangra való tekintet nélkül. A király meghallgatta a feleket, majd ítéletet hozott. Ezt a felek minden további nélkül elfogadták és végrehajtották. A felek itt elfogadták a király, vagyis a döntéshozó felsőbbrendűségét, ebből következett a döntés elfogadása és betartása is. A király vagy más esetekben a törzsi vezető – ilyenek említi Priszkosz³ rétor a hun Attilát is – a felek felett állt, de az ő konkrét érdekeiket, élethelyzetüket szem előtt tartva oldotta meg a fennálló problémát.

Ez a fajta döntéshozatali mechanizmus még ma is megfigyelhető sok archaikus kultúrában. Magyarországon ehhez legközelebb a cigány közösségben megfigyelhető, ősi gyökerekkel rendelkező sajátos igazságszolgáltatási rendszer, a romani kris intézménye áll. A romani kris „vitamegoldó”, „konfliktusfeloldó”, „igazságszolgáltatási” és „bíróági” fórumként szolgál az oláh cigányok körében. Közösségi intézményként működik, az itt hozott döntés kötelezően betartandó (Lőrincz & Loss, 2002). „A »jogszolgáltatási« mechanizmus az oláh cigány kultúra integráns részét képezi. Nemcsak a felmerülő problémákra tartalmaz megoldási lehetőségeket, hanem a mindennapi életvitelt is nagyban befolyásolja. A romani kris hatalmas tisztelet övezi. Az általa hozott döntéseket automatikusan elfogadják és végrehajjták. Nincs szükség külön végrehajtó intézményekre. A kris meghatározott szabályrendszernek megfelelően működik. Többnyire idősebb és bölcs (»nagy becsületű«) emberek vesznek részt a döntéshozatalban. Nem rendszeresen ülésezik,

-
- 1 A szibüllák vagy szibillák (sybilla) azon ókori görög és római jósnők voltak, akik az istenek jövőre vonatkozó akaratát közvetítették, így tudatva, hogy egy-egy vitás helyzetben mit tegyenek a földi halandók. A szibüllák intézménye hosszú évszázadokon keresztül működött, nem összekeverendő a Püthiákkal.
 - 2 IV. Béla második államalapító királyunkkal kapcsolatban maradt fenn a legtöbb királyszéki ítélezéssel kapcsolatos írásos emlék.
 - 3 Priszkosz rétor keletrómai történetíró 448–449-ben járt Attila udvarában, emlékeiből könyvet írt (Kézai & Priszkosz, 1999).

hanem csak a probléma felmerülésekor hívják össze, a romani kris még ma is létezik, és ma is igen nagy súllyal bír. Az egymás közötti kisebb vitás kérdések esetében a romák nem sietnek a magyar bíróság elé igazukat keresni, hanem inkább összehívják az öregeket, hogy tartsanak egy krist, és tegyenek igazságot közöttük. Ennek egyik oka, hogy minden igyekezetükkel megpróbálják elkerülni, hogy társaik közül akár egy is állami börtönbe kerüljön, vagy állami döntés, szankció következményei vonatkozzanak rá. Másrészt a pereskedés igen költséges: számolni kell az utazás költségével, a bíróság által megállapított eljárási költséggel, és különösen az ügyvédi segítségért fizetett összeggel” (Lőrincz & Loss, 2002).

A döntőbíráskodás alapjait már az antik világban is a vitában résztvevő felett lévő, felsőbbrendű vagy a felsőbbrendű kinyilatkoztatását direkt vagy közvetve közvetíteni képes személy közbenjárása jelentette. A szibüllák direkt közvetítették, míg a törzsek bölcsei, varázslói vagy éppen a királyok – ugyan isteni eredetű, de – már a saját bölcsességük által nyilatkoztatták ki a megkérdőjelezhetetlen döntést. A felek sokszor nem is értették a döntések pontos okát, ám ez nem zavarta őket annak végrehajtásában, mert annak eredetét – felette álló forrásból érkezik – meggyőződéssel elfogadták. Itt tehát a hit, a törzsi vagy bármilyen más formája a közösségi érzésnek – az estek túlnyomó többségében – megkérdőjelezhetetlen elkötelezettséget jelentett az ítélet betartására.

A felsőbb forrás közvetítéséhez kapcsolódóan vindikálta a papság az egyetemes döntéshez és ítélezéshez való jogot is, amely hosszú évszázadokig meghatározta az európai kontinens problémamegoldási eljárásának logikáját, protokollját. Minden ok-okozati viszonyt, amit nem lehetett az athéni hármak logikai rendszerével megoldani, Isten által eleve elrendelt, elrendezett okokkal magyaráztak. Így tehát a logika mentén szerveződő jog a hézagokat egy felsőbb entitás kinyilatkoztatásával magyarázta.

A keleti kultúrákban teljesen más kontextusban jelenik meg a probléma, és annak orvoslása is. Kínában a harmónia fenntartása sok vallási és filozófiai irányzatban megtalálható. Ez hatotta át az építészetet, a tárgyak térbeni elhelyezését, az öltözködést, az orvoslást, a harcművészeteket, és természetesen az emberi gondolkodást, és ebből következően a viselkedést is. A kínai társadalmi rendet a „li” (udvarias viselkedés erkölcsi és szokásjogon alapuló szabályai) és a „jang” (rugalmasság, engedékenység) normái hatották át (Bus & Baruch, 2004). Ez megkönnyítette a krízishelyzetek megelőzését, illetve megoldását. A konfliktusokhoz, krízisekhez való hozzáállás keleti mintáját nagyon jól szemlélteti, hogy a kínaiak hagyományosan ugyanazokat az írásjeleket használják a krízis és a lehetőség megjelölésére (Gyengéné, 2009).

A zsidó-keresztény kultúra első írásos emléke a közvetítésről a Bibliában, a Teremtés könyvében található, amikor az Úr Szodoma városának elpusztítását

tervezi, Ábrahám könyörögni és alkudozni kezd (Biblia, 1Moz:18). Az alku lényege, hogy nem kollektíve az egész város rossz, hanem lehet benne jó ember is talán. Ez a tanítás a dühből, haragból, azaz a túlzott érzelmi telítettségéből fakadó általánosítás, a sztereotipizálás, és az előítéletesség és a párbeszéd során megfigyelhető az emóciók eliminálásával párhuzamos, lépésről-lépésre való racionalizálás megjelenése.⁴

A közvetítőkről, pontosabban „közbenjárókról” szóló első magyar írásos emlékünknél *Szent István Király Dekrétumainak Második Könyve*, amelyben a tizenhatodik fejezet első paragrafus⁵ a szándékos emberölésről szól (Filei et al., 2003).

A hivatalos közvetítés akkor vált érvényessé, ha a közvetítő személye hiteles volt a felek és a közösség többi tagja előtt is. Országban belül ez a személy jellemzően a király vagy annak küldötte volt.

Az államok vagy királyságok közötti közvetítést jellemzően az egyházi vezetésre bízták Európában. A mindenkor pápa vagy az általa felhatalmazott képviselők működtek közre közvetítőként. A felfedezések korából az egyik leghíresebb mediációban létrejött megegyezés az 1494. június 7-én a spanyolországi Tordesillasban, a két ibériai állam között jött létre. Az eljárás tárgyát a felfedezett területek felosztása képezte. További jelentőségét az adja, hogy a megállapodás kizárta a többi államot a felfedezésekből (Gyengéné, 2009).

Az első európai közvetítő, akinek a neve és portréja fennmaradt a Velencei Köztársaság nagykövete, Aloysius Contareno volt, aki a harmincéves háború lezárását jelentő 1648-as vesztfáliai békekötésben a felek által küldött 148 követ mellett mint semleges közvetítő vett részt.

A mediációt – vagy közvetítést – mint a felvilágosult jogrendszer részét egészen a 20. század első feléig nem intézményesítették.⁷

A fennmaradt korabeli tudósítások alapján a közvetítői eljárást az 1800-as években is alkalmazták Európában. A legtöbbet emlegetett mediáció, a XII. Leo pápa idején a Szentszék által végzett mediáció volt a Spanyol Birodalom és Németország között, melynek a vitatott gyarmati szigetek képezték témáját

4 „Hozzálépett Ábrahám, és ezt kérdezte: Vajon elpusztítod-e az igazat is a bűnösrel együtt? Hátha van ötven igaz ember abban a városban? Akkor is elpusztítod, és nem bocsátasz meg annak a helynek azért az ötven igazért, akik ott laknak? Távol legyen tőled, hogy ilyet tégy, hogy megöld az igazat a bűnösrel együtt, és úgy járjon az igaz is, mint a bűnös. Távol legyen tőled! [...] Ábrahám ezt mondta: Ne induljon föl az én Uram, hogy még egyszer szólók: de hátha csak tíz található ott? Ő így felelt: Nem pusztítom el a tízért.” (Mózes I. k. 18:16-18-18:33)

5 „1. § Ebből ötvenet a király kincstárába vigyenek, a más ötvenet adják a rokonoknak, tíz pedig az ítélő bírák és közbenjáróké legyen (arbitris et mediatoribus). És maga a gyilkos bőjtöljön a kánonok rendelkezése szerint” (Filei, et al., 2003).

6 „Ha valaki haragra gerjedvén és felfuvalkodván kevélységgel, szándékos emberölést követ el, tudja meg, hogy százötven arany pénzt fizet érte, a mint a mi tanácsunk végezte” (Filei et al., 2003).

7 Helyi szinten és ad hoc jelleggel nemzetközi szinten természetesen jelen volt. A jogrendszer legitim részének azonban csak 1947-ben került elfogadásra az USA-ban.

(Gyengéné, 2009). A nemzetközi közvetítések ekkor azért is élénkültek fel, mert a korábbi gyarmatosítás során megszerzett területek körül kialakult területi viták évtizedekig elhúzódtak jelentős elmozdulás nélkül. Ezek a konfliktusok sokszor negatívan hatottak az anyaországok európai kapcsolatára.

A 21. század egyik leghíresebb sikeres nemzetközi közvetítésének a 2002-es betlehemi templom körül kirobbant izraeli-palesztin konfliktus megoldását tartják.⁸ A huszadik század végén és a huszonegyedik század elején egyre több és több, az izraelihez hasonló esetben használják fel a mediációt vagy annak egyes elemeit, lehet az egy túszejtő akció, de lehet nemzetközi szintű béketeremtési kísérlet is. Ennek legjellemzőbb példája, amikor egy-egy híres politikus, volt vezető jár közben harmadik félként. Az egyik leghíresebb ilyen eset 2000-ben történt, amikor Bill Clinton egykori amerikai elnök közvetített Ehud Barak és Jasser Arafat között Camp Davidben.⁹

A modernkori mediáció kialakulása

A mediáció formalizációja és a jogi rendszerbe való beemelése egyértelműen abból a felismerésből ered, hogy a jog nem tud maradéktalanul minden interperszonális konfliktust kezelni. Nem tud formalizálni olyan személyközi helyzeteket, amelyek szintjén a problémák felmerülnek.

Másrészt mind az Amerikai Egyesült Államokban, mind Európában egyre több és több időt vett igénybe az évekre elhúzódó jogi folyamatok lezárása, ami megemelkedett költségvonzatot is jelentett egyben. Ma Magyarországon egy peres eljárás átlagos időtartama négy-öt év, ami nem esik egy kategóriába a mediáció lehetséges 1-2 hónapos kimenetelével.

Ezek a nehézségek fokozták az új, alternatív lehetőségek felkutatására fordított figyelmet. Így került be, mintegy lehetséges átjáróként – köztes platformként – a formalizált jogrendszer és az ott nem értelmezhető interperszonális problémák világa közé.

8 „Az izraeli hadsereg 2002. március 29-én indította el »Védőpajzs hadművelet« nevű akcióját, melynek célja a terrorista infrastruktúra felszámolása volt a Palesztin Autonóm területen. Ennek során az izraeli hadsereg első ízben nyomult be mélyen és tartósan a palesztin területekre, így Betlehembe is, ahol palesztin fegyveresek többsége, mintegy 200 ember április 3-án a Születés Templomába menekült és ott elbarikádozta magát a templomban Levi papokkal és apácákkal együtt. Az izraeli hadsereg körül vette a templomot, ám semmiféle fegyveres akciót nem kezdetett – lévén az épület a kereszténység egyik legszentebb helye, ahol a hagyomány szerint Jézus született. A pathelyzet egy hónapig tartott, s végül kompromisszumos megoldás vetett véget neki: a templomban tartózkodó palesztinok közül azok, akiket az izraeliek le akartak tartóztatni, európai országokba mentek »száműzetésre«. A többi palesztint az izraeli hadsereg kihallgatás után elengedte” (Gyengéné, 2009).

9 2000. július 11–25. A felek az izraeli-palesztin csúcstalálkozó a közel keleti békefolyamat platformjaként szolgált.

A formalizáció kezdete

A jelenleg elterjedt és alkalmazott mediációs protokoll a múlt században alakult ki az Amerikai Egyesült Államokban. Kezdetben mint sajátos alternatív vitarendezési (ADR¹⁰) szemléletet képviselő mozgalom, majd 1947-ben megjelent a Robert Taft és Fred A. Hartley Jr. képviselők nevével fémjelzett Taft–Hartley törvény¹¹ (URL1), amely biztosította a jogi feltételeket ahhoz, hogy létrejöhesseken olyan intézmények, mint a Szövetségi Mediációs és Békéltető Tanács (Federation Mediation and Conciliation Service), az első közpénzen fenntartott mediációs feladatokat is – deklaráltan profilban illően – ellátó intézmény. Ezek az intézmények a mindenkori kormánytól független szervezetek voltak. a munkavállalók és munkaadók közötti érdekegyeztetés a fő tevékenységi területük, de mellette a mediáció is jelen van. (A legelső jelentős – modern kori – mediáció az 1947-es Betlehem Hajógyár képviselői és a hajógyári munkavállalók között volt.)

Az Amerikai Egyesült Államokban az angolszász jogrendet alkalmazták. Összevetve a kontinentális jogrenddel: a precedens jog logikáját tekintve, mindig pótolja a hiányos jogszabályt, ergo a bírói jogalkotás jelenik meg. Ezt, a kontinentális jogrendszerben nem alkalmazott gyakorlatot, és annak folyamatát, az előre leírt szabályozás, bizonyítás, kategóriarendszer és a hozzá tartozó teher-tétel határozza meg alapvetően. Az angolszász jogrendszerhez képest egy nagyon aktív, és a kontinentálishoz viszonyítva közvetlenebb és emberibb kommunikáció alakult ki a bíróságon.¹² Ez a közvetlenség jelentős szerepet játszott abban, hogy nyitottá váljon az alternatív vitarendezési módokkal való együttműködésre, mert az alkalmazott angolszász jogrendszer folyamatában a dinamikus a jellemző. Az intencionális esetvizsgálat a lehető legközelebbi, már megtörtént esetek révén keresi az adott esethez a leginkább hasonlót, folyamatosan javítja – ha úgy tetszik – építi önmagát. Ez a folyamatos fejlesztés sem elég ahhoz, hogy a jog rendszerében formalizálja az interperszonális problémák lehetséges variánsait. Így merült fel a mediáció mint lehetséges rendszeren kívüli megoldás a rendszer hiányosságaira.

Az elhúzódó ítélezési eljárás közvetve és közvetlenül is egyre nagyobb veszteségeket és anyagi terheket jelentett a pereskedő feleknek. A peres ügyek elhúzódásához hozzájárult az is, hogy a felek a jogi képviselőkön keresztül a lehető legnagyobb nyereséget szerették volna realizálni az eljárásaik során. A jog

10 Alternative Dispute Resolution: Alternatív Vitarendezési Eljárás.

11 Taft-Hartley Act (Taft-Hartley törvény) Harry S. Truman elnök 1947. június 23-án ratifikálta.

12 Ugyanakkor manipulatívabb is a kommunikáció, hiszen a bíró vagy adott esetben az esküdtszék meggyőzése külön előadásmód kifejlődését eredményezte a jogi képviselők körében.

alkalmazói a jog nyelvén harcoltak, és a kliens – aki az eredeti konfliktusnak, problémának a főszereplője volt – szinte marginális epizódszerepbe kényszerült. Így a jog és a jogtörténet ismerete, az abból történt felkészültségnek mértéke határozta meg az adott ügy sikeres kimenetelét, amely egyre kevésbé jelentett egybeesést a kliens céljaival.

Harvardi kooperatív tárgyalástechnika

A szervezeti és vállalati kultúrák változásával párhuzamosan fejlődtek a hozzájuk tartozó problémamegoldó protokollok is. Ilyen volt az előző fejezetben taglalt döntőbíráskodás is. Az arbitráció mellett azonban fejlődött a cégeken belüli problémamegoldás és vitarendezés is. A szervezeti kultúrákban alapvetően a versengő tárgyalástechnika volt jelen. A versengő tárgyalástechnika Pallai Katalin megfogalmazásában: „Amikor a másik felet hallgatja a vitatkozó, ahelyett, hogy az ő nézőpontját próbálná befogadni, arra figyel, hogy hogyan tudná megdönteni a másik érveit és megvédeni a saját álláspontját. Mivel a sikert a vitázó általában abban méri, hogy álláspontja mennyiben győzött, figyelme alapvetően taktikai, és nem nyitott, befogadó a másik fél felé. Ezt a stratégiát nevezik pozíció alapú versengésnek. A pozíció azt az álláspontot jelenti, amit a vitatkozó vagy tárgyaló kialakított, és amiért harcol. A versengés tárgya a saját pozíció védelme és mind nagyobb mértékű elfogadtatása” (Pallai, 2010).

A versengő szemléletmód nem jelentett szemléletváltást a társadalmi és erkölcsi normarendszerekhez képest. A saját pozíció védelme a nyugati kultúra része volt akár a hétköznapokban, akár a bíróságon. Egyfajta verbális harc volt, amelynek két kimenetele létezett, a vesztes és a nyertes. A fentiekhez képest paradigmaváltást jelent a kooperatív¹³ vagy érdek alapú tárgyalástechnika. A kooperatív tárgyalástechnika annyiban tér el a versengőtől, hogy a kezdő lépés a felek érdekeinek, szándékainak kölcsönös megismerése. Így, mielőtt a tárgyaláson a javak felosztásába kezdenének, egy nagyobb, átfogó képet látnak a felek, amelyet a saját felkészültségük és tudásuk alapján bővíthetnek a közös felosztandó növelésének érdekében.

Fontos kiemelni, hogy a versengő tárgyalással összehasonlítva a felek itt nem titkolják, és nem lépéselőnyre használják a másik szándékairól megtudott információkat. Ellenkezőleg, a célok és szándékok nyíltan, a közös szintéren kerülnek

13 Angolul „principled negotiation”, ami elvszerű tárgyalásnak fordítható. Ez a kifejezés azonban nem terjedt el egyáltalán Magyarországon. Helyette az együttműködő, kooperatív kifejezéseket használja a magyar nyelvű szakirodalom.

megjelenítésre. Ennek eredménye, hogy a tárgyalás dinamikája megváltozik: a megoldáskeresés vagy javak elosztása közben a résztvevő felek tudása, felkészültsége, ismereti rendszere összeadódik. Ezzel a felek egymás gyengítése helyett a közös, megoldandó probléma felé fordulnak. Itt gyakorlatilag egy színtérváltás történik, amikor a másik személyével szembeni támadás-védekezés helyett, a másik féllel közös problémamegoldandó feladat dimenziójába lépnek át. Ez a lépés teszi azt lehetővé, hogy az elosztandó javak megnövekedhetnek a közös források összeadódásából fakadóan. A kooperatív tárgyalás e szakaszában, a felek már a közös, nagyobb jószágot felhalmozva működnek együtt.

A saját érdekek és célok feltárásával kioltásra kerül a vagy-vagy típusú játszma, helyébe az is-is logikai megoldás kerül. Az elsőnek beiktatott szakasz tehát predesztinálja a tárgyalás további részének logikai kimenetelét. A felek számára szervezeti szinten is nagyon fontos, hogy megmaradjon – akár átalakult formában is – a kialakult jó kapcsolat, vagy ha lezárul a kapcsolat, az ne képezzen akadályt, ne hasson rombolóan a jövőben.

A kooperatív tárgyalástechnikát elsőként Roger Fischer és William Ury mutatta be a „*Getting to Yes*” című könyvben. A szerzők felosztása szerint a folyamat négy fő szakaszból áll melynek első fázisa során az érdekek feltárásával a probléma és az egyén szétválasztása valósul meg. A második szakaszban a fókusz az érdekek megvalósítására és a célok elérésére összpontosul. A harmadik szakaszban azoknak a lehetőségeknek a felderítésére kerül sor, amelyek bevonásával növelni lehet a közös jószágot, a felosztandót. A negyedik szakaszban a javak felosztására kerül sor, objektív kritériumok alkalmazása mentén. Fontos még megemlíteni a „BATNA”¹⁴ kifejezését is, amely a tárgyaláson elért legjobb kimenetet jelenti. Ezt a kimenetet, elérendő eredményt a felek a kooperatív tárgyalás előtt már meghatározzák magukban, és ezt szem előtt tartva tudják képviselni érdekeiket (Fischer & Ury, 1991).

A kooperatív tárgyalás hatalmas lökést adott a mediációs folyamatok fejlődésének. A transzformatív mediáció – ahogy azt a későbbiekben is láthatjuk – ebből a tárgyalástechnikából fejlődött ki. Hatása az európai kontinensre is kiterjedt. Fontos megemlítenünk, hogy a facilitációs vagy a narratív, mediációs típusok használata is jelen van a transzformatív mellett (Németh, 2020).

Európai viszonyok

Az Amerikai Egyesült Államok után sorra vették át az intézményesült alternatív vitarendezési protokollokat az Egyesült Királyság tagállamai, hiszen itt is az

14 Best Alternative to Negotiated Agreement – legjobb megegyezési forgatókönyv.

angolszász jogrendszert alkalmazták. Ahogy a mediációs szemléletet megismerték Európában is, úgy néhány évtized alatt a nyugat-európai országok is átvették. Ahogy problémamegoldó protokollként terjedni kezdett, egyre jobban kiszélesedett, és ezzel együtt megnövekedett a mediáció felhasználási területe is. Nemcsak munkahelyi és anyagi természetű viták rendezésére kezdték el használni, hanem megjelent a családi mediáció, a közösségi mediáció, az iskolai kortárs mediáció, az egészségügyi mediáció, az interkulturális mediáció, és megjelent a büntetőeljárásokban is, helyreállító igazságszolgáltatásként¹⁵ jelölve azt (Németh & Szabó, 2021a).

A mediáció egyes irányzatai más és más területeken váltak kiemelten fontossá, így például a munkaügyi mediáció az Egyesült Királyságban, a családi mediáció Németországban, az iskolai és kortárs mediáció a skandináv országokban – főként Svédországban –, az interkulturális mediáció pedig főként a déli országokban, így Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban (Németh & Szabó, 2021a). Ezek a specializációk az érintettség okán kerültek a figyelem középpontjába az egyes országokban. Olaszországban az albán és román bevándorlókkal alakultak ki konfliktusok, így ott egyértelműen erre a témakörre helyeződött a legnagyobb hangsúly az alternatív vitarendezéssel kapcsolatosan is. Magyarországon a közösségi vagy települési mediáció is egyre dinamikusabban terjed országszerte, például települések rendezési tervének közösségi megvitatására alkalmazzák (Németh & Szabó, 2021b).

Magyarországi szabályozási viszonyok

A volt szocialista országokban a mediáció a rendszerváltozás után jelent meg mint szemlélet, és az ezredfordulón foglalták törvénybe. Magyarországon a 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységekről, amely a polgári peres eljárásokban szabályozza a mediáció jogi kereteit.

A munkaügyi vitákban az 1992. évi XXII. törvény IV. része, az egészségügyben felmerülő viták rendezésére a 2000. évi CXVI. törvény, és végül a büntetőügyekben az 1998. évi XIX. törvény és a 2006. évi CXXIII. törvény rendelkezik. Ezek közül a legfontosabbak a 2002-es és a 2006-os törvényi szabályozások, ezek adják a legpontosabb iránymutatásokat és irányjelzéseket mind a mediációban részt vevőknek, mind a jogalkalmazóknak. A többi törvényi rendelkezésre az elmúlt évtizedben nem vagy csak nagyon ritkán hivatkoznak, kiegészítő jellegük miatt (Complex, 2003).

15 Restorative justice – helyreállító igazságszolgáltatás.

A magyarországi jogi szabályozás az idevonatkozó Európai Uniós ajánlásokat veszi alapul. Az Országos Mediációs Egyesület honlapján (www.mediacio.hu) összegyűjtve megtalálhatók ezek az ajánlások, név szerint ([URL2](#)):

- az Európa Tanács R (2002)10-es¹⁶ ajánlása a polgárügyi mediációról;
- az Európa Tanács R (2001)9-es¹⁷ ajánlása a közigazgatási hatóságokkal kapcsolatos viták esetén, a bírósági eljárás alternatíváiként alkalmazható eljárásokról;
- az Európa Tanács R (98)1-es¹⁸ ajánlása a családjogi mediációról,
- az Európa Tanács R (99)19-es¹⁹ ajánlása a büntetőügyi mediációról.

A mediációval kapcsolatban az Európai Unió 2001. március 15-i kerethatározatának 10. cikkelye kötelezi a tagállamokat arra, hogy a büntetőügyi mediáció jogi és intézményi hátterét kialakítsák. Az Igazságszolgáltatás Hatékonyságáért Küzdő Európai Bizottság (CEPEJ) ajánlásai az Európa Tanács büntetőügyi²⁰, családjogi²¹, valamint közigazgatási²² irányelveinek hatékonyabb alkalmazására 2007. december 7-én jelentek meg. Ezek az ajánlások a kezdeti lépések megtételében segítenek az egyes tagállamoknak. Arra tesznek javaslatot, hogy milyen főbb pontokra, a mediációs folyamat mely elemeire és hogyan kell hangsúlyt fektetni az egyes mediációs típusok esetében.

Jelenleg Magyarországon az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alá tartozik mind a hivatalos mediátori engedélyek kiadása, mind a mediátorokat képző helyek minősítésének kiadása.

A magyar törvényi szabályozás nagyon gyorsan követte az európaiakat, amelyet nagyon sok hazai civil és más, a mediációt pártoló szervezet nagy elvárásokkal fogadott. Ezek a törvények azonban automatikusan, felülről és nem saját fejlődési útját bejárva léptek hatályba. A kényszer abból adódott, hogy Magyarország

16 Recommendation Rec (2002)10 of the Committee of Ministers to member States on mediation in civil matters.

17 Recommendation Rec (2001)9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties.

18 Recommendation Principles on Family Mediation on January 21, 1998 the Committee of Ministers of the Council of Europe adopted a recommendation Number R (98)1 entitled Family Mediation in Europe.

19 Recommendation N° R (99) 19 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 15 September 1999.

20 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Guidelines for a better implementation of the existing recommendation concerning mediation in penal matters.

21 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Guidelines for a better implementation of the existing recommendation concerning family mediation and mediation in civil matters.

22 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Guidelines for a better implementation of the existing Recommendation on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties.

2004-ben belépett az Európai Unióba, így kötelezettségek terhelik a közös jogi szabályozás bevezetésének terén.

Ez a nem természetes, felülről irányított – kényszerített – szabályozás azonban nagyon sok nehézséggel jár a kivitelezés tekintetében. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy sem a bírók, sem az ügyészek, de még az ügyvédek sem tudják értelmezni a mediáció intézményét és annak helyét a konfliktusok megoldásában, valamint a törvényi szabályozásban. Jelentős a mediációval szembeni ellenérzés a jogvégezett emberek körében. Azok, akik támogatják, a jogi logikai rendszerbe próbálják beilleszteni, mintegy az ügyvédi praxis kiegészítéseként. Időre van szükség, hogy a mediációval és az alternatív vitarendezéssel foglalkozó civil szervezetek, egyesületek képviselői és eredményeik kellő ismertségre tegyenek szert az országban.

Felhasznált irodalom

- Baruch, R. A. B. & Folger, J. P. (2005). *The Promise of Mediation the Transformative Approach to Conflict*. Wiley.
- Dörömbözi J. (Szerk.) (1999). *Arisztotelész Rétorika*. Telosz Bt.
- Filei N., Hinkel J., Jablonszky L., Kétszeri Cs. & Nizalowski A. (2003). *Az 1000 év törvényei című internetes adatbázis a Corpus Juris Hungarici CD és a CompLex Jogtár Közlöny adatbázisának felhasználásával készült*. CompLex Kiadó Kft.
- Fisher, R. & Ury, W. (1991). *Getting to yes – Negotiating Agreement Without Giving*. Penguin Books.
- Gyengéné Nagy M. (2009). *Mediáció az Igazságszolgáltatásban - Családjogi specialitások*. Doktori értekezés. Szegedi Tudományegyetem.
- Kézai S. & Priszkos (1999). *Kézai Simon magyar krónikája. Priszkosz rétor töredékeiből*. Magyar Ház.
- Lőrincz V. & Loss S. (2002). Romani Kris a Dél-Békési Oláh cigányoknál. *Beszélő*, 7, 9–12.
- Németh, V. (2014). Mediation as Problem–Solving Scene in the Light of PTC. *KOME: An International Journal of Pure Communication Inquiry*, 2(1), 3–13. <https://doi.org/10.17646/KOME.2014.12>
- Németh, V. (2020). The Evolution and Communicational Aspects of Mediation. *Belügyi Szemle*, 68(3.kesz), 94–110. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2020.3.7>
- Németh, V. & Szabó, Cs. (2021a). The effect of community mediations in the practice through an analysis of two municipal case studies. *Belügyi Szemle*, 69(6.kesz.), 73–88. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.6.5>
- Németh, V. & Szabó, Cs. (2021b). The characteristics of mediation according to fields of application. *Belügyi Szemle*, 69(4.kesz.), 93–107. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.4.7>

Pallai K. (2010). Kooperatív tárgyalás és konfliktuskezelés. *Jegyzet/gyakorlati segédlet*. Budapesti Corvinus Egyetem.

Szent István Társulat (1976). *Biblia Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*. Az Apostoli Szent-szék Könyvkiadója.

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *Taft-Hartley Act by Adam Hayes*. Web. 4. March. 2022.

<https://www.investopedia.com/terms/t/tafthartleyact.asp>

URL2: *Országos Mediációs Egyesület: Nemzetközi jogszabályok, dokumentumok*. Web. 4. March. 2022. <http://www.mediacio.hu/nemzetkozi-jogszabalyok/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Németh V. (2022). A mediáció szabályozásának története. *Belügyi Szemle*, 70(12), 2631–2643.

<https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.12.5>